

Забезпечення економічної безпеки держави в контексті проведення судових економічних експертиз

Олексій Горлачук

кандидат економічних наук, головний судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності, Тернопільський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Тернопіль, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8982-2438>, e-mail: horlachuk@ukr.net

Розглянуто складові економічної безпеки, а також чинники, які мають дестабілізуючий вплив на її забезпечення. До останніх належать економічні злочини, й одним із ефективних опосередкованих засобів у їх протидії є судова економічна експертиза.

Ключові слова: економічна безпека; економічні злочини; корупція; тіньова економіка.

Ensuring the Economic Security of the State in the Context of Conducting Judicial Economic Examinations

Oleksii Horlachuk

The components of economic security, as well as factors that have a destabilizing effect on its provision, are considered. The latter include economic crimes, and one of the effective indirect means of combating them is forensic economic expertise.

Keywords: economic security; economic crimes; corruption; shadow economy.

Фундаментальні державотворчі процеси на межі XX—XXI століть зумовили аналогічні соціально-економічні зміни в країні, зокрема в економічній сфері, яка є чинником забезпечення економічної безпеки. Водночас економічна безпека як підсистема є складовим елементом системи вищого рівня — національної безпеки, яка дає змогу забезпечити державотворчі процеси та життєдіяльність нації як етносу.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сфері національної безпеки поміж її численних напрямів передбачає й економічний вектор, а його реалізація забезпечується Стратегією економічної безпеки України, науковий супровід якої здійснює Національний інститут стра-

тегічних досліджень та Національна академія наук України [1].

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки категорія «економічна безпека» характеризується таким станом національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність на світовому ринку. Складовими економічної безпеки є виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпека [2].

До найважливіших чинників, які створюють дестабілізуючий вплив на стійкість функціонування економічної системи належать насамперед еко-

номічні злочини. Останні спричинюють значні державі фінансові втрати та значно зменшують можливості реалізації соціально-економічних проєктів у національній економіці.

Діяльність судово-слідчих органів, яка спрямована на протидію та запобігання економічним порушенням, з метою отримання достовірної доказової інформації в процесі їх розслідування потребує спеціальних знань фахівців.

До найбільших внутрішніх загроз економічній безпеці належать тіньова економіка та корупційні схеми, способи здійснення яких постійно ускладнюються, а матеріальні збитки для суспільства сьогодні є найбільшими.

В умовах неврегульованої ринкової економіки особливого велику загрозу для економічної безпеки створює: 1) тіньова економіка як діяльність, яка є прихованою від контролю та оподаткування; 2) корупція (різноманітні схеми її здійснення). Наприклад, форми прояву тіньової економіки є різноманітними: ухилення від сплати податків, незаконна приватизація державного майна, незаконне використання природних ресурсів, виробництво необлікованих товарів із їх подальшою реалізацією, нелегальні зовнішньоекономічні операції [4, с. 129].

Наслідки тінізації економічних відносин у їх причиново-наслідковому зв'язку зумовлюють розвиток несприятливих соціально-економічних процесів у державі: несплата податків, загострення соціальних проблем, неможливість проведення виплат у повному обсязі (пенсій, заробітної

плати, різних видів соціальних допомог), пригнічення обігу капіталу, руйнація виробництва, безробіття, деградація продуктивних сил країни [4, с. 99].

Не менш дестабілізаційними за наслідками свого впливу на економічну безпеку є корупційні дії. Як і в міжнародному масштабі, у вітчизняній економіці корупційні схеми створюють загрозу стабільності національної економіки (енергетичний сектор, сфера управління державними фінансами, проведення державних закупівель, податкова та митна сфера).

Протидія економічним порушенням має стосуватися переважно не форми покарання за їх здійснення, а заходів превентивного характеру (у цьому випадку результати судової економічної експертизи можуть мати саме такий характер), які будуть мати найбільшу ефективність з огляду на причиново-наслідковий зв'язок. Якщо розглядати ці заходи в економічній площині, то їх можна відобразити у вигляді тріади, і полягати вони будуть у такому:

- стратегія функціонування економіки: пріоритет в орієнтуванні вітчизняного виробництва (сільського господарства, промисловості) на внутрішній ринок з метою створення самозабезпечення основними продуктами харчування, а також товарами народного споживання. Саме така стратегія забезпечуватиме найвищий рівень економічної безпеки;
- організаційний аспект: створення сприятливих економічних

умов для суб'єктів господарювання усіх форм власності та організаційних форм із переважанням державної форми власності. Глобалізація економічних відносин, а відтак і посилення, поряд із позитивними, несприятливих екзогенних чинників економічної безпеки зумовлюють об'єктивну необхідність у наявності аналогічного за своєю силою протидіючого чинника, який має знаходити своє відображення в ефективному та зваженому державному впливі;

- правове забезпечення: розроблення дієвої, ефективної нормативно-правової бази як регулятора оптимального функціонування вітчизняної економічної системи.

З огляду на зазначене вище судова економічна експертиза у цьому процесі відіграє важливу роль, що здійснюється опосередкованим способом (на рівні судово-правової сис-

теми). Результати проведення даних експертиз можуть бути використані відповідними державними органами в якості превентивних заходів щодо діяльності тих суб'єктів господарювання, у яких були зафіксовані зазначені економічні порушення.

Перелік джерел посилання

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затв. наказ. Мінекономіки України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/me131588> (дата звернення: 08.04.2025).
3. Економічна безпека держави: навч.-метод. посіб. / Живко З. Б. та ін. Черкаси, 2019. 240 с.
4. Скорук О. В. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. *Економіка та суспільство*. 2017. Випуск № 11. С. 127—131 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/20.pdf (дата звернення: 09.04.2025).